

Remissvar SOU 2018:69

Stiftelsen Allmänna Barnhuset välkomnar utredningens förslag och tillstyrker dem i stort men har några farhågor som är viktiga att beakta i genomförandet.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset ställer sig delvis positiv till att utredningar av äktenskapstvång, barnnäktenskapsbrott, vilseledande till tvångsäktenskapsresa och könsstympning koncentreras till ett mindre antal allmänna åklagarkammare och handläggs av särskilt utsedda åklagare, men vill komplettera bedömningen på några punkter. En sådan specialisering kan innebära en tydlig kompetenshöjning vad gäller utredning av brotten, men Stiftelsen Allmänna Barnhuset befarar att en sådan utveckling kan leda till att den lokala samverkan med andra myndigheter kan försämrans när barn är brottsoffer. Det innebär att särskilda rutiner för att säkerställa lokal samverkan mellan myndigheter måste upprättas vid genomförandet av den nya organisationen. Det behöver klargöras att barn som misstänks vara utsatta för dessa brott har samma rättigheter som andra barn att höras i barnanpassade lokaler och av utbildade barnförhållare och att tät samverkan behövs med socialtjänst och hälso- och sjukvård.

4.6.1 Utredningens förslag: En särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv införs genom en ny punkt i 29 kap. 2 § brottsbalken.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget. Hedersmotiv kan redan idag användas som grund för straffskärpning och Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar utredningens bedömning att chanserna för att de uppmärksammas vid bedömningen av straffvärdet ökar genom att försvärande omständigheter uttryckligen framgår av lagtexten. Det innebär att det ur ett rättsligt perspektiv inte kan råda något tvivel om att förekomsten av hedersmotiv är av betydelse vid bedömningen av straffvärdet, vilket kan bidra till att hedersmotiv uppmärksammas i större utsträckning av polis, åklagare och domstolar. Detta kan i sin tur leda till att socialtjänsten får ett bättre underlag för att bedöma behov av skydd och stöd.

4.6.2 Utredningens förslag: Den särskilda straffskärpningsgrunden ska föreskriva att det vid bedömningen av straffvärdet ska ses som en försvärande omständighet om ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget.

5.4.2 Utredningens förslag: Bestämmelserna om äktenskapstvång och vilseledande till tvångsäktenskapsresa görs uttryckligen subsidiära till bestämmelsen om människohandel i 4 kap. 1 a § brottsbalken.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget. Det är viktigt att reda ut den otydlighet som uppmärksammats gällande de straffrättsliga konkurrensfrågorna mellan å ena sidan brotten äktenskapstvång och vilseledande till tvångsäktenskapsresa och å andra sidan människohandels bestämmelsen. Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar utredningens bedömning att det är angeläget att brotten äktenskapstvång och vilseledande till tvångsäktenskapsresa inte används i de situationer där rekvisiten för människohandelsbestämmelsen är uppfyllda.

5.4.3 Utredningens förslag: Ett nytt brott kallat barnäktenskapsbrott införs i ett nytt tredje stycke i bestämmelsen om äktenskapstvång i 4 kap. 4 c § brottsbalken. Den som förmår eller tillåter ett barn att ingå äktenskap, ska enligt förslaget dömas till fängelse i högst fyra år. Även sådana barnäktenskap som ingåtts efter tvång eller utnyttjande och som i och för sig uppfyller rekvisiten för äktenskapstvång bör omfattas av bestämmelsen. Barnäktenskapsbrott begås enligt förslaget om äktenskapet är giltigt i den stat där det ingås eller i en stat i vilken någon av makarna är medborgare eller har hemvist, likaså om det är giltigt i den stat enligt vars lag det ingås. Barnäktenskapsbrott begås också – på samma sätt som äktenskapstvång – om ”äktenskapet” är en juridiskt icke giltig förbindelse som är att jämställa med äktenskap. Bestämmelsen ska gälla även om gärningsmannen inte insett brottsoffrets ålder, men varit oaktsam i förhållande till att denne inte hade fyllt arton år. Försök, förberedelse och stämpling till barnäktenskapsbrott ska kriminaliseras. För att skapa ett effektivt straffrättsligt skydd bör kravet i 2 kap. 2 § andra stycket brottsbalken på dubbel straffbarhet för brott begångna utomlands inte gälla för barnäktenskapsbrott.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget. En kriminalisering av barnäktenskap är ett tydligt besked från lagstiftarens sida om att barnäktenskap aldrig kan tolereras, och att det inte är något som barn kan samtycka till. Det innebär ett starkt skydd för de barn som förmås att ingå äktenskap genom subtila medel som i sig inte är straffbara. Förslaget tar hänsyn till att barn kan pressas att gifta sig för att inte göra familjen besviken eller att stötas ut ur gemenskapen, och att barn kanske inte ens vågar uttrycka att de inte vill gifta sig. Det tar också hänsyn till att barn kan påverkas starkt av familjemedlemmar som är positiva till barnäktenskap och gå med på att ingå äktenskap utan att till fullo förstå konsekvenserna av beslutet.

5.4.4 Utredningens bedömning: De nuvarande straffskalorna för såväl äktenskapstvång som vilseledande till tvångsäktenskapsresa framstår som väl avvägda. Det föreligger därför inte något behov av ändringar av dessa.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar utredningens bedömning.

5.4.5 Utredningens bedömning: Försök, förberedelse eller stämpling till vilseledande till tvångsäktenskapsresa bör inte kriminaliseras.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar utredningens bedömning.

5.4.6 Utredningens bedömning: Underlåtenhet att anmäla eller annars avslöja äktenskapstvång eller vilseledande till tvångsäktenskapsresa bör inte kriminaliseras.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar utredningens bedömning.

5.4.7 Utredningens bedömning: Tvång att vara kvar i ett äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse bör inte omfattas av den straffrättsliga regleringen om äktenskapstvång.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar utredningens bedömning.

6.5.2 Utredningens bedömning: En motsvarighet till *forced marriage protection orders* och *female genital mutilation protection orders* bör inte införas i svensk rätt.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar utredningens bedömning.

6.5.3 Utredningens bedömning: Det finns ett behov av att kunna inskränka möjligheten att resa utomlands för barn som riskerar att föras ur landet för att ingå äktenskap eller utsättas för könsstympning. Ett utreseförbud som avser dessa fall bör därför införas. Ett sådant utreseförbud bör medföra inskränkningar av möjligheten att erhålla och inneha pass.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar utredningens bedömning.

6.5.4 Utredningens förslag: Ett barn ska kunna meddelas en inskränkning av rätten att lämna Sverige om det finns risk för att barnet förs utomlands för att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas. Ett sådant utreseförbud ska som huvudregel meddelas av förvaltningsrätt efter ansökan av socialnämnd. Bestämmelserna införs i LVU även om det inte ska vara en förutsättning för meddelandet av ett utreseförbud att villkoren för beredande av tvångsvård enligt den lagstiftningen är uppfyllda.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget.

6.5.5 Utredningens förslag: Utreseförbudet straffsanktioneras. En ny straffbestämmelse införs i LVU enligt vilken den som för ut ett barn ur Sverige i strid med ett utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud, eller främjar att ett barn reser utomlands i strid med ett sådant förbud, döms till böter eller fängelse i högst ett år.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget.

6.5.6 Utredningens förslag: Ett sådant utreseförbud som framgår av avsnitt 6.5.4 ska medföra hinder för utfärdande av pass och skäl för passåterkallelse för barnet enligt passlagen. Samma ordning bör gälla för sådana främlingspass och resedokument som utfärdas av Migrationsverket. I övrigt föreslås en mindre ändring som avser brottsmisstänkta i 8 § passlagen.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget.

7.3.3 Utredningens bedömning: Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten har inlett ett utvecklingsarbete för att öka förutsättningarna för lagföring av bl.a. tvångsäktenskap. Enligt utredningen bör detta arbete fortgå varvid det gemensamma metodstöd som planeras bör behandla de internationella aspekter som ofta präglar ärenden om tvångsäktenskap, men även könsstypning, och understryka möjligheten att begära internationella rättslig hjälp samt säkra bevisning i sådana ärenden.

Utredningens bedömning: Alla anmälningar om äktenskapstvång, barnäktenskapsbrott, vilseledande till tvångsäktenskapsresa och könsstypning bör koncentreras till ett mindre antal allmänna åklagarkammare och handläggas av särskilt utsedda åklagare. Vidare bör ett kompetensnätverk inrättas för de åklagare som handlägger dessa brott.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset ställer sig delvis positiv till att åklagare specialiseras, men vill komplettera bedömningen på några punkter. En specialisering får inte ske på bekostnad av lokal samverkan eller leda till att barn som misstänks vara utsatta för brott hörs i mindre barnvänliga lokaler eller av förhørsledare som inte är specialiserade på barn. Det innebär att särskilda rutiner för att säkerställa lokal samverkan mellan myndigheter och ett barnanpassat utredningsförfarande måste upprättas i den nya organisationen.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset befarar att om alla anmälningar om äktenskapstvång, barnäktenskapsbrott, vilseledande till tvångsäktenskapsresa och könsstypning koncentreras till ett mindre antal allmänna åklagarkammare och handläggs av särskilt utsedda åklagare riskerar den lokala samverkan med andra myndigheter att åsidosättas i de fall där barn är målsägare. Barn som utsätts för brott med hedersmotiv riskerar därmed att få sämre tillgång till skydd, stöd och behandling än andra barn som utsätts för våldsbrott.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset befarar också att det kan leda till ytterligare utarmning av kompetensen vad gäller brott med hedersmotiv på lokal nivå.

I enskilda ärenden där barn misstänks vara utsatta för brott samverkar socialtjänst, polis, åklagare, rättsläkare samt hälso- och sjukvård i så kallade Barnahus. 222 av landets 290 kommuner ingick år 2019 i samverkan i ett Barnahus.¹ Genom att samla inblandade myndigheter under ett tak ökar förutsättningarna för att samverka och för att barn ska erbjudas stöd och behandling. Barnhusen erbjuder också en barnvänlig och trygg miljö.

Utredning av hedersrelaterad brottslighet ingår i Barnhusens uppgifter i enlighet med nationella riktlinjer,² men i en delredovisning från Barnafriid beskrivs att Barnhusen trots riktlinjerna möter få ärenden med barn som är utsatta för brott inom ramen för en hederskultur, samt att dessa ärenden generellt upplevs som komplicerade. Barnhusens personal anger att de behöver lära sig att uppmärksamma signaler kring heder samt att de har behov av att få praktiska verktyg som stöd för utredningsarbetet.³

Stiftelsen Allmänna Barnhusets nationella kartläggning av våld mot barn visar att barn som inte själva får bestämma över sitt liv (och kan tänkas leva i en hederskultur) är en grupp som är överrepresenterade när det gäller alla typer av våld från vuxna.⁴ Av de elever som inte fick välja sin partner hade 88 procent utsatts för någon form av barnmisshandel någon gång under uppväxten jämfört med 42 procent av andra elever. Barnmisshandel definieras som våld från vuxna och innefattar fysisk misshandel, psykisk misshandel, att bevittna våld mot en förälder, sexuella övergrepp och försummelse.

Forskning visar att de barn som riskerar att fara allra mest illa är de som är utsatta för flera olika typer av våld eller för våld vid upprepade tillfällen, det som kallas multiutsatthet eller polyviktisering. Olika former av barnmisshandel överlappar ofta varandra. Det gäller även i hög utsträckning för de tonåringar som inte själva får välja sin framtida partner, 59 procent hade varit utsatta för minst två former av barnmisshandel i jämförelse med 16 procent av de som själv fick välja framtida partner. Grövre våld från vuxna som att bli bränd eller skållad, bli kraftigt slagen med hand eller knytnäve, bli sparkad, bli klämd över hals eller strupe, bli slagen med tillhygge samt att bli hotad eller skadad av kniv eller skjutvapen är kraftigt överrepresenterat bland tonåringar som inte får bestämma sin framtida partner. Det är också betydligt vanligare att de hotas med våld, och att de stängs in eller stängs ute från hemmet.

Att Barnhusen själva rapporterar att de har få ärenden med barn som är utsatta för brott inom ramen för en hederskultur är inte rimligt utifrån den höga förekomsten av brott mot barn som tillhör gruppen, en förklaring är att de i praktiken hanterar dessa ärenden men inte uppmärksammar hederskontexten. Att uppmärksamma barn och unga som lever i hederskultur är angeläget på grund

¹ Barnafriid. (2019). Slutrapport utvärdering av Barnahus (S2018/00212/FST). Linköpings universitet.

² Rikspolisstyrelsen. (2009).

³ Barnafriid. (2019). Delrapport - uppdrag om att stärka ens kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck (S2018/03927/JÄM). Linköpings universitet.

⁴ Jernbro, C. & Landberg, Å. (2018). Det är mitt liv. Om sambandet mellan att inte få bestämma över sitt eget liv och barnmisshandel. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

av att det är en straffskärpningsgrund men också för att kunna bedöma stöd- och skyddsbehov. Det gäller inte enbart när brottet har hedersmotiv, utan också för att skydda brottsoffer, ett exempel är om en tonåring i en hederskontext utsätts för ett sexuellt övergrepp som kan leda till repressalier mot offret i den egna familjen.

7.4.5 Utredningens bedömning: Viktiga steg har tagits för att förbättra samverkan mellan berörda myndigheter när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck. När det gäller skolan och hälso- och sjukvården kan det dock behöva vidtas åtgärder för att ytterligare stärka samverkan. Skolverket och Socialstyrelsen bör därför inom ramen för sitt pågående arbete beakta behovet av tydliga samverkansrutiner avseende bl.a. risken för att elever, vård sökande m.fl. förs utomlands för att ingå äktenskap eller könsstympas.

Utredningens bedömning: Samverkan kan även förbättras när det gäller arbetet med att hjälpa personer som förts utomlands för att ingå barnäktenskap, tvångsäktenskap eller könsstympas. Inom detta område finns ett behov av att förbättra den myndighetssamverkan som sker på ett övergripande plan. Detta gäller främst förhållandet mellan Utrikesdepartementet och Socialstyrelsen. Samverkan i dessa frågor bör ske i fast och strukturerad form. Även när det gäller hanteringen av enskilda ärenden finns det utrymme för en förbättrad samverkan, mellan främst socialtjänsterna och utrikesförvaltningen. Socialstyrelsen bör därför ges ett uppdrag som tar sikte på att utveckla denna samverkan.

Utredningens bedömning: Satsningen inom familjekonfliktområdet med fokus på frågor om barn- och tvångsäktenskap för åren 2018–2020 bör utvärderas för att undersöka om en permanent ordning med tjänstemän specialiserade inom frågor om bl.a. barn- och tvångsäktenskap men även könsstympning (motsvarande de norska integreringsrådgivarna) bör införas inom utrikesförvaltningen. Vidare bör det uppmärksammas att kommuner och andra kan ha ett visst utrymme att använda sig av ekonomiska åtgärder för att verka för att personer som har förts utomlands återförs till Sverige.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar utredningens bedömning.

7.5.7 Utredningens bedömning: Även om det har förekommit vissa mindre överlappningar mellan de berörda myndigheternas uppdrag synes det inte föreligga några större problem vad gäller roll- eller ansvarsfördelningen myndigheterna emellan. Det finns ett behov av en övergripande permanent resurs- eller kompetensfunktion med uppgift att på olika sätt främja arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck genom konkret stöd till berörda myndigheter, kommuner och landsting. Funktionen bör ha ett tydligt mandat och uppdrag. Att närmare ange formerna för hur en sådan funktion bör organiseras omfattas inte av vårt uppdrag. Vår uppfattning är dock att den frågan så snart som möjligt bör ses över. Vi är därför av den uppfattningen att det finns ett behov av att den kommande utvärderingen av Länsstyrelsen i Östergötlands läns uppdrag att ansvara för det Nationella kompetensteamet tidigareläggs.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar utredningens bedömning.

7.6.2 Utredningens bedömning: Det finns vissa tänkbara sätt att öka möjligheterna att föra statistik över hedersrelaterad brottslighet men inget av dessa är särskilt lämpligt. Förekomsten av sådan brottslighet bör till vidare i stället undersökas genom andra typer av kartläggningar.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen.

8.1 Utredningens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2020.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen.

8.2 Utredningens bedömning: Det behövs inte några särskilda övergångsbestämmelser.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen.

Ärendet har beretts av Åsa Landberg.

Stockholm 2019-05-28

Cecilia Sjölander

Generalsekreterare

Anne-Marie Brodén

Ordförande